

BELEIDSNOTITIE

Over het erfgoed van Smalingerland

Vastgesteld door het Bestuur van Smelne's Erfskip op 12 januari 2009

Geactualiseerd op 11 december 2013

1 Inleiding

Sinds de oprichting van Smelne's Erfskip in 1991 zijn er twee beleidsstukken geschreven. In 1997 verscheen een Concept-beleidsplan, in 2001 de nota *Zorg voor Smelnes erfskip*. Frappant is het verschil in doelstelling. In 1997 luidt die: het bevorderen van de herkenning en de bewustwording omtrent de cultuurhistorische gebouwen en objecten om ons heen. De nota uit 2001 begint met het erkennen van de doelstelling uit de statuten – die enerzijds vrij beperkt en anderzijds nogal generiek is – om vervolgens in de uitwerking breed uit te waaieren. Hoe dan ook, de ontwikkelingen hadden duidelijk niet stilgestaan, en zo hoort het ook. Bij die constatering sloot de behoefte van het huidige bestuur aan om over het beleid – en daarmee over de toekomst – van onze stichting na te denken. Deze notitie is daar de weerslag van.

2 Erfgoed

De naam *Smelne's Erfskip* is kort en krachtig. Smelne bepaalt het 'zorggebied' en Erfskip het onderwerp. Maar wat verstaan we onder 'erfgoed'? Op zich is de betekenis helder: goed dat men erfelijk bezit, nalatenschap. Dat duidt op de *materiële* kant ervan. De beelden die er volgens de huidige interpretatie bij horen zijn die van gebouwde monumenten, historische landschappen en stads- en dorpsgezichten, objecten in musea, enzovoort.

Maar er is ook een *immateriële* betekenis. Dan gaat het onder meer om tradities, rituelen, ambachten, waarden, overgeleverde verhalen over bijzondere mensen, culturele en wetenschappelijke uitingen, kortom de geestelijke erfenis van de generaties voor ons.¹

Doorgaans wordt het geheel van al deze aspecten samengevat onder de term *cultureel erfgoed*.

Dit leidt tot (tenminste) twee vragen: is alles uit het verleden erfgoed en vormt alle erfgoed aandachtsgebied voor onze stichting. In beide gevallen luidt het antwoord nee. Net zoals erfgenamen een keuze maken uit wat hen is nagelaten, zo doet elke generatie dat ook. Soms op goede gronden, zorgvuldig, soms slordig maar in veel gevallen bestaat er – onuitgesproken – consensus over wat de moeite waard is om te bewaren. Veel erfgenamen hebben echter ook aan den lijve ondervonden hoe pijnlijk zo'n keuzeproces kan zijn. Dit geldt op analoge wijze voor keuzes met betrekking tot het cultureel erfgoed: Smelne's Erfskip heeft er haar ontstaan aan te danken.

Hieronder ligt overigens het wezenlijke punt: waarom bewaren we überhaupt iets. Het kernaspect in dit thema is naar onze mening: identiteit. Wat we bewaren, laat ons (en anderen!) zien waar onze oorsprong (*roots*) ligt, hoe generaties voor ons geleefd, gewerkt en gedacht hebben en daarmee de omgeving (letterlijk en figuurlijk bedoeld) hebben geschapen waarin wij nu leven. Het laat ons ook zien hoe onze cultuur zich verhoudt tot die van andere streken en landen. De globalisering maakt dat de behoefte daaraan sterk toeneemt en de invulling ervan draagt bij aan het besef van aard en waarde van de eigen identiteit. Cultureel erfgoed maakt onze identiteit 'af'.

Met de tweede vraag – is alle erfgoed aandachtsgebied voor onze stichting – komen we bij de essentie: waar richten wij ons op. De volgende twee paragrafen gaan hierover.

¹ Deze omschrijving is breder dan de door Unesco gehanteerde. Daarin staan *tradities* centraal (zie het artikel in het februari-nummer 2013 van ons blad).

3 De rol van Smelne's Erfskip – I

Het cultureel erfgoed beslaat dus een breed terrein. Vandaar dat het antwoord op de vraag: houden we ons met alles bezig niet anders dan 'nee' kan zijn. Maar wat wel? We beginnen met de materiële aspecten. Duidelijk is dat we geen museale functie nastreven, daar zijn andere instanties en organisaties voor opgericht, zoals het Museum van Smallingerland. Daarmee vallen de roerende erfgoederen af, al onderkennen we dat er vaak een directe relatie is met de onroerende. De historische kaarten en archeologische artefacten zijn hier voorbeelden van.

Wat overblijft kan gerangschikt worden onder de noemer *cultuurhistorie*. Onze kernachtige definitie hiervan is: gematerialiseerde geschiedenis, of, poëtischer, gestolde geschiedenis. Een wetenschappelijk meer verantwoorde definitie luidt: het totaal aan sporen van menselijke activiteiten, boven en onder de grond, in de stad en op het platteland.

Het begrip heeft drie aspecten:

- 1 Bouwhistorie (monumenten en stads- en dorpsgezichten)
- 2 Archeologie (het bodemarchief)
- 3 Historische geografie (het cultuurlandschap).

Bouwhistorie houdt zich bezig met de gebouwde omgeving. Objecten van studie zijn bijvoorbeeld kerken, kastelen, woonhuizen, bruggen, sluizen, tuinen en landgoederen alsmede bebouwingsstructuren in steden en dorpen.

Archeologie is gericht op het bodemarchief en op bepaalde zichtbare landschapselementen, zoals hunebedden, schansen, dijken en landweren.

Historische geografie omvat onder meer historische verkavelingspatronen, wegen, waterlopen, kanalen, nederzettingsstructuren, dijken, poelen en wielen. Haar aandacht gaat ook uit naar restanten van vroeger bodemgebruik, zoals veengebieden, heidevelden en bebossingen.

De rol van Smelne's Erfskip op het terrein van de cultuurhistorie ligt bij de punten 1 en 3 uit de deze paragraaf. Waar archeologie verweven is met die twee aspecten – en dat komt natuurlijk regelmatig voor – dan wordt dit aspect erin betrokken

4 De rol van Smelne's Erfskip – II

In de oude beleidsstukken komt het *immateriële erfgoed* niet of slechts zijdelings aan de orde. Daarin is sindsdien veel veranderd. Het magazine besteedt inmiddels zeker de helft van de ruimte aan immateriële onderwerpen en bij de thema-avonden en donateurmiddagen ligt het aandeel nog aanzienlijk hoger. De conclusies moeten zijn dat a) dit in een behoefte voorziet en dat b) Smelne's Erfskip het kennelijk tot haar taak is gaan rekenen dit aspect vorm en inhoud te geven.

De vraag die gesteld kan worden is: is het zinvol dat dit zo blijft? Wij geven daar een volmondig ja op, met name vanuit het besef dat de materiële en immateriële aspecten van ons erfgoed niet alleen bij elkaar horen, maar elkaar (kunnen) versterken. Monumenten bijvoorbeeld zijn niet alleen vanwege de historische bouwkunde en/of architectonische schoonheid belangwekkend, maar ze vertellen ook verhalen: over de gebruikers en hun gebruiken, de samenleving waarin ze ontstonden, enz. De *wâldhúskes* zijn daar een treffend voorbeeld van.

De genoemde drie basiselementen van ons beleid – bouwhistorie, historische geografie en immaterieel erfgoed – worden gevisualiseerd in het *logo* dat we in oktober 2012 geïntroduceerd hebben. De *steenrode* kleur staat voor de gebouwde omgeving en dan vooral de monumenten daarin.

Groen verwijst naar de landschappelijke elementen, zoals de wijkenstelsels, veenpolders en parken. Het voor ons gebied zo belangrijke water staat met de kronkelige *blauwe* lijn centraal: de Oer-Ee, Drait, Lits, wijken, vaarten, meertjes, pingo's, dobben, etc. In die lijn valt ook een *silhouet* van een gezicht in te herkennen. Dat representeert het immateriële erfgoed. Uiteraard niet zonder reden, want – zoals hierboven al beschreven – vormt de nog steeds groeiende aandacht voor het immateriële erfgoed een van de kenmerkende ontwikkelingen van de afgelopen twintig jaar. De blauwe apostrof hoort daarbij, maar is vooral een wat 'frivool' grafisch element.

5 Het bestaansrecht van Smelne's Erfskip

De vraag die we in de vorige alinea stelden, behoeft verbreding, namelijk tot vragen als: moet onze stichting het hiervoor geschetste werk blijven doen? Of is het anno 2013 niet meer nodig? Vullen andere partijen het in?

Een deel van het antwoord op deze 'zijnsvragen' is een 'bewijs uit het ongerijmde': achthonderd donateurs en een kleine honderd relaties vinden kennelijk ons werk zinvol.

Een ander deel van het antwoord wordt gevormd door te kijken naar de diverse gelegenheden waarbij Smelne's Erfskip in het geweer moest komen om afbreuk aan cultuurhistorische waarden (pogen) te voorkomen. Voorbeelden zijn het Reiding- en Van Haersmapark. In beide gevallen heeft zich ook een actiegroep opgeworpen, maar het is dan ook goed, wellicht zelfs noodzakelijk, dat er een organisatie is met kennis van zaken die richting gemeente invloed uit kan oefenen.

In 2012/'13 speelde er nog iets op dit vlak: de actie van de gemeente om mogelijk een aantal panden met de status van gemeentelijk monument die beschermde positie te ontnemen. Wij vonden dit geen verstandige ontwikkeling is en zijn er dan ook tegen in gegaan.

Ten derde weegt het aspect van kennisopbouw en -overdracht zwaar. Inmiddels ligt hier het zwaartepunt van ons werk.

De activiteiten van onze stichting overziend trekken we de conclusie dat deze in een behoefte voorzien, in sterke mate bijdragen aan beheer en verdieping van het cultureel erfgoed van de gemeente en dat ze niet door andere partijen overgenomen zijn of worden.

De paragrafen 3 tot en met 5 samenvattend richten we ons daarom op deze aspecten van ons cultureel erfgoed:

- cultuurhistorie, met bouwhistorie en historische geografie als aandachtsgebieden
- immaterieel erfgoed.

6 Vertaling

Het definiëren van aandachtsgebieden is mooi, maar behoeft wel vertaling naar de praktijk. Die vertaling loopt langs drie lijnen:

- 1 verkennen
- 2 bewaren
- 3 doorgeven.

Met *verkennen* worden alle activiteiten bedoeld die nodig zijn om relevante kennis op te bouwen. Hierbij valt dus te denken aan het spitten in archieven, het volgen (en zo nodig en zo mogelijk corrigeren) van de politiek, het lezen van tijdschriften en boeken, bijwonen van symposia, het raadplegen van externe deskundigheid, verkennen van bebouwing en omgeving op elementen die cultuurhistorische waarde hebben, e.d.

Bij *bewaren* komen we natuurlijk bij archivering en het Historisch Centrum terecht. Maar ook bij het toetsen van bestemmings- en bouwplannen, het meewerken aan de beoordeling van potentiële monumenten dan wel het stimuleren van de aanwijzing tot (gemeentelijk of rijks)monument, het inbrengen bij de gemeente van elementen uit landschap en bebouwing met cultuurhistorische waarden.

Met *doorgeven* kom je bij het hart van 'onze business'. Op twee manieren: nu direct aan de inwoners van onze gemeente en belangstellenden daarbuiten via presentaties, het magazine, de website, de OMD. En indirect: aan de generaties na ons. Daar draait het uiteindelijk om. Wat laten we na, wat geven we door aan waarde uit vroeger tijden én uit de recent verstreken tijd.

7 Beleidskeuzes voor de komende jaren

Keuzes zijn nodig om effectief om te kunnen gaan met de beperkte middelen en mankracht waarover we kunnen beschikken. Maar ook keuzes zijn er in soorten. In ons geval gaat het dan niet alleen om *wat* maar zeker ook met *wie*.

Om met het laatste te beginnen: we kiezen voor het principe van het aangaan van *strategische allianties*. Dat wil zeggen dat we voor onderwerpen die we van wezenlijk belang vinden, op zoek zullen gaan

naar partners om gezamenlijk aan die thema's te gaan werken. In dergelijke allianties kan onze rol nog heel verschillend zijn, maar in ieder geval zullen we er niet alleen voor willen staan. Daarmee bereiken we een *multiplier-effect*: ondanks de beperktheid van onze mogelijkheden – zowel in termen van mensen als middelen – kunnen we relatief gezien een grote output genereren. Bovendien heeft deze aanpak het voordeel dat we andere en/of bredere expertise inschakelen. Actuele voorbeelden zijn:

- *Open Monumentendag*. Tot 2008 hebben we dat 'solo' gedaan, maar vanaf 2008 samen met de bibliotheek, het museum en de gemeente. Wat ons betreft zetten we die lijn (dus) door.
- *Oprichting Historisch InformatiePunt (HIP)*. Samen met de bibliotheek – gesteund door de gemeente en Tresoar – willen we een dergelijk centrum voor Smallingerland realiseren.
- *Digitaliseren foto-archieven*. Dit project doen we samen met Museum Dr8888 en Tresoar.
- *Samenwerking met It Fryske Gea en Stichting Poldermolens De Lege Midden*, op ons initiatief, voor de OMD 2012. Dit is in de toekomst voor herhaling vatbaar, met een of beide partners, kan uiteraard los staan van een OMD.
- *Gezamenlijke activiteiten met IVN/Stichting Elzegea*. Het contact is al gelegd, het initiatief ligt bij Johan Frieswijk (voorzitter. Hij heeft op de OMD 2012 een verhaal gehouden). Gedacht wordt aan wandel- en/of fietsroutes, waarbij SE de bouwhistorische inbreng verzorgt en IVN/Stichting Elzegea de landschappelijke.
- *Skûtsjejer 2013*. Weliswaar door de gemeente geïnitieerd, maar wij leverden er een belangrijke bijdrage aan, in samenwerking met diverse andere partijen en personen.
- *Drachtstervaart 2016*. Hier nemen wij het initiatief voor het publiceren van een boek en zo mogelijk voor het organiseren van andere (digitale) activiteiten. Daarbij zullen we samenwerken met de gemeente en bij voorkeur ook met andere partijen (Van der Wiel?, Windgroep?, Tresoar?, Stichting Wâldbyld?, andere?).
- *Digitalisering Drachtster Courant*. Samen met Tresoar, gesteund door de gemeente.
- *Smallingerland in oude beelden*, een cultuurhistorisch fotoboek. Met *Van der Let & partners* als uitgever. SE verzorgt de inhoudelijke kant op basis van foto's uit *Fen Fryske groun*.
- *Cultuurhistorische en toeristische App*. Ontwikkeling door SE, met *NHL* als uitvoerende partij.

Dat waren de externe (merendeels ad hoc) organisatorische verbanden. Intern is het nodig om zaken actiever te benaderen en verder te structureren, zoals:

- *Werkgroepen*. Inmiddels hebben we een aantal werkgroepen in het leven geroepen (waartoe ook de redactie van ons blad wordt gerekend). Voor zover dat nog niet gebeurd is, wordt voor elke werkgroep een bestuurslid aangewezen als contactpersoon. Hij volgt actief het werk van de werkgroep: voortgang, inhoudelijke aspecten (met name waar die raken aan het beleid van de stichting), troubleshooting zo nodig. Elke werkgroep wordt tenminste één keer per jaar uitgenodigd in een bestuursoverleg.
- *Externe deskundigen*. Momenteel: drs Bé Lamberts (monumenten, architectuurhistorie), ir Rob Lindemans (landschapsarchitectuur), Wim Oosterveld (bouwverordeningen, regelgeving). Ook hier moeten vaste contactpersonen uit het bestuur voor aangewezen worden.
- *Dorpsvertegenwoordigers*. We hebben hier al eens een begin mee gemaakt, maar het is verwaterd. Voor elk dorp zouden we een vertegenwoordiger moeten hebben die volgt wat er op ons terrein gebeurt. Dat kan leiden tot acties. Maar hij/zij zou ook bepaalde zaken kunnen (laten) onderzoeken en daar over (laten) schrijven. Samen met die groep zouden we over enkele jaren weer zoiets als een historische markt kunnen organiseren. Qua invulling zou de vertegenwoordiger afkomstig bij voorkeur afkomstig moeten zijn uit een historische kring (als die er is). Een aantal kleine dorpen zou gecombineerd kunnen worden (Smalle Ee, De Wilgen, De Veenhoop, Gogahuizen).

Het tweede element is 'wat'. Uiteraard komen de hierboven genoemde onderwerpen terug. Verder blijven we kiezen voor activiteiten die we al kennen. Samengevat gaat het om archief, magazine, website en bijeenkomsten. We hebben geen aanleiding gezien hierin te schrappen: ze passen prima in het hiervoor geformuleerde beleid en we kunnen ze 'mannen'. Dit laatste hebben we vooral te danken aan de omvangrijke groep vrijwilligers waarop we een beroep kunnen doen.

In de lijn *Verkennen* hebben we daar structureren van het volgen van de gemeentelijke politiek aan toegevoegd. Dat is natuurlijk evenmin geheel nieuw, maar de aanpak wordt wel anders.

7.1 Verkennen

- Archiefonderzoek – Incidenteel (vaak voor artikel in het magazine)
- Archiefonderzoek – Structureel (Te denken valt aan het in beeld brengen van materiaal over Smallingerland in de archieven van Tresoar, gemeente, musea. Daarmee wordt de toegankelijkheid vergroot en zouden we een keuze kunnen maken uit onderwerpen die we verder willen uitdiepen.)
- Structurering van het volgen van de gemeentelijke politiek
- Drachtstervaart 2016

7.2 Bewaren

- Afronden digitalisering (foto)archief
- HIP
- Vastleggen resultaten archiefonderzoek (artikelen, HIP)
- Digitalisering Drachtster Courant
- Drachtstervaart 2016

7.3 Doorgeven

- Magazine Smelne's Erfskip
- Publicaties (boeken, fiets- en wandelroutes, enzovoort)
- Website
- Thema-avonden, donateurmiddagen, excursies en andere bijeenkomsten
- OMD
- HIP
- De genoemde samenwerkingsverbanden vallen hier ook onder.

8 Vrijwilligers

Onze vrijwilligers verdienen in dit beleidsstuk een aparte paragraaf. Voor de vitaliteit van onze stichting zijn zij van wezenlijk belang. Zonder hen zouden we veel minder activiteiten kunnen ontwikkelen. En die activiteiten zijn zeer divers: het geven van lezingen en rondleidingen, redactie van het magazine, websitebeheer, archiefonderzoek, distributie van het magazine, schrijven van artikelen, volgen gemeentelijk beleid, fotografie, deelname aan werkgroepen, deelname aan externe commissies en werkgroepen, etc.

In de laatste jaren hebben we een aantal activiteiten ontplooid om de vrijwilligers intensiever bij onze organisatie te betrekken. De jaarlijkse vrijwilligersavond en de nieuwsbrieven zijn daar voorbeelden van. Het bestuur zal zich er verder over beraden hoe we toch enerzijds de inzet van al actieve vrijwilligers zouden kunnen verbreden en anderzijds nieuw bloed aan kunnen trekken om niet alleen nu, maar ook in de toekomst over voldoende capaciteit te beschikken voor het uitvoeren van onze kerntaken.

9 Jongeren

Onze 'natuurlijke biotoop' is die van de oudere generatie. Maar geschiedenis is evenzeer van belang voor jongeren. Bovendien hebben we aanwas van onderop nodig. Al met al redenen genoeg om aan deze doelgroep extra aandacht te besteden. Dat zullen we doen door onze activiteiten waar mogelijk ook aantrekkelijk voor jongeren te maken. De eerder genoemde app is daar een voorbeeld van. Ook gaan we (weer) aan de slag met basisscholen. We zullen contact zoeken met enkele schooldirecteuren waarvan we weten dat die enthousiast zijn voor cultuurhistorie. Met hen proberen we dan een voorbeeldproject op te starten, dat na gebleken succes verder 'uitgerold' kan worden. Als derde actie zullen we kijken of we niet aan kunnen haken bij jeugdprojecten die bij de bibliotheek en het museum lopen.

10 Cyclus Beleidsplan en Jaarplan

Het beleidsplan wordt eens in de vier jaar onder geactualiseerd. Dit wordt op de eerstvolgende vrijwilligersavond toegelicht en besproken.

Het bestuur stelt aan het eind van ieder jaar een jaarplan op voor het nieuwe jaar. Dat plan wordt op de vrijwilligersavond, die aan het begin van het nieuwe jaar gehouden wordt, besproken en zo nodig bijgesteld.